

POSTANOWIENIE

Dnia 20 stycznia 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak (przewodniczący)

SSN Bogusław Cudowski (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Myszka

w sprawie z odwołania Izby Rzemieślniczej w R.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.
z udziałem zainteresowanej A. M.
o ustalenie podlegania ubezpieczeniu emerytalnemu, rentowemu i wypadkowemu,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 20 stycznia 2016 r.,
zażalenia Izby Rzemieślniczej w R. na wyrok Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 1
lipca 2015 r., sygn. akt III AUa [...],

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania zażaleniowego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
wyrokiem z 1 lipca 2015 r., w sprawie z odwołania Izby Rzemieślniczej w R.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R., przy udziale
zainteresowanej A. M., o ustalenie podlegania ubezpieczeniu emerytalnemu,
rentowemu i wypadkowemu, na skutek apelacji odwołującej się Izby Rzemieślniczej
w R., uchylił wyrok Sądu Okręgowego z dnia 28 listopada 2013 r. oraz

poprzedzającą go decyzję organu rentowego i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.

W uzasadnieniu wskazał, że w zaskarżonej decyzji z dnia 24 czerwca 2013 r. organ rentowy oznaczył jako płatnika składek Izbę Rzemieśniczą w R., czyniąc ją podmiotem odpowiedzialnym za zapłatę należnych składek na ubezpieczenia społeczne z tytułu zawartych z zainteresowaną umów o dzieło, zakwalifikowanych przez Sąd pierwszej instancji jako umowy o świadczenie usług. Tymczasem analiza powyższych umów wskazywała, że niezależnie od kwalifikacji prawnej tych umów, to Zasadnicza Szkoła Zawodowa Izby Rzemieśniczej w R. była stroną umowy, a nie Izba Rzemieśnicza. W ocenie Sądu, wykładnia przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych musi prowadzić do wniosku, że pojęcie płatnika składek nie sprowadza się do oznaczenia podmiotu składającego dokumenty zgłoszeniowe, czy też dokonującego przelewu środków z tytułu składek, ale do oznaczenia podmiotu właściwego do finansowania tychże składek. W konsekwencji, zdaniem Sądu Apelacyjnego, zarówno organ rentowy jak i Sąd pierwszej instancji błędnie przyjęli, że płatnikiem składek jest Izba Rzemieśnicza w R.

Zażalenie na powyższe postawienie złożył organ rentowy, zarzucając mu naruszenie art. 386 § 4 i art. 477^{14a} k.p.c., przez brak orzeczenia co do istoty sprawy w sytuacji, gdy zebrany materiał dowodowy pozwalał na ustalenie stanu faktycznego sprawy i nie wymagał przeprowadzenia postępowania dowodowego ani też w sprawie nie doszło do nieważności postępowania.

W uzasadnieniu podniesiono, że ze zgromadzonych w sprawie dowodów oraz obowiązujących przepisów wynika, że mimo iż w spornych umowach o dzieło jako stronę oznaczono Zasadniczą Szkołę Zawodową Izby Rzemieśniczej w R., w istocie stroną tych umów oraz płatnikiem składek na ubezpieczenia społeczne od przychodów wypłacanych z tego tytułu jest Izba Rzemieśnicza w R., która z tego tytułu wypłacała zainteresowanej wynagrodzenie. Odwołująca się Izba w marcu 2014 r. złożyła za zainteresowaną dokumenty zgłoszeniowe i rozliczeniowe zgodnie z ustaleniami kontroli, zatem także dla niej kwestia jej statusu jako płatnika nie budziła żadnych wątpliwości, zwłaszcza że pełniła ona taką funkcję także za osoby zatrudnione w ramach stosunku pracy. Nie sposób zatem twierdzić, że organ

rentowy nie poczynił tu stanowczych ustaleń faktycznych, przeciwnie - ustalenia te są oczywiste w świetle zebranego w sprawie materiału dowodowego oraz obowiązujących przepisów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W judykaturze przesądzono, że wyrok sądu odwoławczego uchylający wyrok sądu pierwszej instancji i poprzedzającą go decyzję organu rentowego, z przekazaniem sprawy do rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu jest zaskarżalny zażaleniem przewidzianym w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. oraz to, że przepis art. 477^{14a} k.p.c. nie ma samodzielnego bytu i jego zastosowanie wymaga w pierwszej kolejności spełnienia warunków z art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c., czyli zaistnienia przesłanek uzasadniających uwzględnienie apelacji przez uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 17 października 2011 r., I UZ 33/11, OSNP 2012 nr 21-22, poz. 274; z dnia 30 października 2012 r., II UZ 50/12, OSNP 2013 nr 23-24, poz. 289; z dnia 19 listopada 2013 r., I UZ 40/13, Legalis nr 1061612; z dnia 17 listopada 2014 r., I UZ 12/14, LEX nr 1628950).

Należy podkreślić, że przy rozpoznaniu zażalenia w trybie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. Sąd Najwyższy bada wyłącznie prawidłowość zastosowania art. 386 § 2 lub 4 k.p.c. i nie rozpoznaje żadnych innych zarzutów (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 25 października 2012 r., I CZ 143/12, LEX nr 1265545; z dnia 25 października 2012 r., I CZ 144/12, LEX nr 1265546; z dnia 21 maja 2015 r., IV CZ 10/15, LEX nr 1730602; z dnia 20 maja 2015 r., I CZ 44/15, LEX nr 1747843; z dnia 29 kwietnia 2015 r., IV CZ 3/15, LEX nr 1678970). W szczególności ocena Sądu Najwyższego nie dotyczy prawidłowości zastosowania przepisów prawa materialnego. Na tym etapie nie podlega więc ocenie kwestia, kto w okolicznościach faktycznych sprawy i według prawa materialnego jest płatnikiem składek na ubezpieczenia społeczne zainteresowanej (por. powołane wyżej postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 października 2012 r., II UZ 50/12). W konkluzji, ocenie Sądu Najwyższego w ramach kontroli wynikającej z art. 394¹ § 1¹ k.p.c. podlega wyłącznie to, czy w postępowaniu przed Sądem pierwszej

instancji nie rozpoznano istoty sprawy albo wydanie wyroku kończącego spór wymagałoby przeprowadzenia przez Sąd odwoławczy postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 k.p.c.), względnie nie doszło do nieważności postępowania (art. 386 § 2 k.p.c.).

Ogólnie rzecz ujmując, „nierozpoznanie istoty sprawy” w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. polega na poprzestaniu na błędnym przyjęciu przez sąd pierwszej instancji przesłanki niweczącej lub hamującej roszczenie (prekluzja, przedawnienie, potrącenie, brak legitymacji, prawo zatrzymania itp.) albo na zaniechaniu zbadania (w ogóle) materialnej podstawy żądania, niezbadaniu podstawy merytorycznej dochodzonego roszczenia albo całkowitym pominięciu merytorycznych zarzutów pozwanego (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999 nr 1, poz. 22; z dnia 28 października 1999 r., II CKN 521/98, LEX nr 50700; 28 listopada 2000 r., IV CKN 175/00, LEX nr 515416; z dnia 8 listopada 2001 r., II UKN 581/00, LEX nr 567859; z dnia 6 grudnia 2001 r., I PKN 714/00, OSNP 2003 nr 22, poz. 544; z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 nr 3, poz. 36, z glosą E. Rott-Pietrzyk; z dnia 12 września 2002 r., IV CKN 1298/00, LEX nr 80271; z dnia 2 października 2002 r., I PKN 482/01, LEX nr 577445; 25 listopada 2003 r., II CK 293/02, LEX nr 151622; z dnia 21 października 2005 r., III CK 161/05, LEX nr 178635; z dnia 17 kwietnia 2008 r., II PK 291/07, LEX nr 837059; z dnia 11 sierpnia 2010 r., I CSK 661/09, LEX nr 737251). W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych nierozpoznanie istoty sprawy (art. 386 § 4 k.p.c.) polega na nierozpoznaniu przez sąd pierwszej instancji sprawy w zakresie objętym decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2007 r., III UK 20/07, OSNP 2008 nr 17-18, poz. 264).

W świetle powyższego należy uznać, że Sąd Okręgowy rozpoznał istotę sprawy. W decyzji z dnia 24 czerwca 2013 r., skierowanej do Izby Rzemieślniczej w R., stwierdzono między innymi, że zainteresowana podlegała ubezpieczeniu emerytalnemu, rentowemu i wypadkowemu z tytułu umów zlecenia u płatnika składek: Izba Rzemieślnicza w R. To treść decyzji wyznaczała przedmiot rozpoznania sprawy przez Sąd pierwszej instancji; dotyczył on charakteru umów zawartych z zainteresowaną (umowy o dzieło czy umowy o świadczenie usług stanowiące tytuł ubezpieczenia) oraz zobowiązania Izby Rzemieślniczej w R. - jako

płatnika - do zapłaty składek. Przedmiotem decyzji organu rentowego i wyroku Sądu pierwszej instancji był także wymiar składki oraz wskazanie płatnika obowiązany do jej uiszczenia. W granicach tak określonego przedmiotu rozpoznania Sąd Okręgowy oddalił odwołanie Izby Rzemieślniczej w R., przesądzając nie tylko o charakterze spornych umów, ale także o podmiocie zobowiązanym do zapłaty składek z racji jego statusu strony stosunku ubezpieczenia społecznego.

W motywach rozstrzygnięcia Sąd drugiej instancji nie wskazał zakresu postępowania dowodowego, który wymagałby uzupełnienia celem ustalenia, czy Izba Rzemieślnicza w R. jest płatnikiem składek zainteresowanej z tytułu spornych umów. Z jego argumentacji wynika natomiast, że nie tyle chodzi o ustalenia faktyczne co o rozważenie przez organ rentowy przedstawionej argumentacji prawnej, w której wywiódł, że Zasadnicza Szkoła Zawodowa stanowi jednostkę organizacyjną, posiadającą - ze względu na treść art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 ze zm.) w związku z art. 33¹ § 1 k.p.c. - zdolność prawną, stąd była uprawniona do zawierania spornych umów cywilnoprawnych, a w konsekwencji należy ją uznać za płatnika składek w rozumieniu art. 4 pkt 2a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 121 ze zm.). Nie sposób więc przyjąć, aby podstawą uchylenia wyroku Sądu pierwszej instancji mogłaby być konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

Z decyzji ustalającej podleganie zainteresowanej A. M. ubezpieczeniom społecznym z tytułu umów łączących ją z Izbą Rzemieślniczą w R. i ustalającej zobowiązanie Izby (płatnika) z tego tytułu nie płynie żadne uprawnienie ani obowiązki względem Zasadniczej Szkoły Zawodowej. Abstrahując zatem od kwestii, czy w istocie ma ona zdolność prawną i zdolność sądową i hipotetycznie zakładając poprawność oceny prawnej Sądu drugiej instancji w tej kwestii, nie miałaby ona przymiotu zainteresowanego w niniejszym postępowaniu. Nie sposób zatem przyjąć, że potwierdzenie koncepcji Sądu drugiej instancji oznaczałoby nieważność postępowania przed Sądem pierwszej instancji.

W związku z przedstawionymi poglądami, jeśli Sąd Apelacyjny uznał, że Zasadnicza Szkoła Zawodowa stanowi jednostkę organizacyjną, która mogła zawierać i zawierała sporne umowy cywilnoprawne, niezależnie od trafności tego stanowiska (co może budzić wątpliwości w świetle wywodów Sądu, który stwierdza, że szkoła w obrocie cywilnoprawnym może występować wyłącznie przez swoje organy prowadzące i dlatego uznaje ją za jednostką organizacyjną zdolną do nabywania praw i zaciągania zobowiązań), to w konsekwencji powinien był wydać orzeczenie reformatoryjne i stwierdzić, że Izba Rzemieślnicza w R. nie jest zobowiązana do opłacenia wymierzonych w decyzji składek dotyczących zainteresowanej. „Osoba, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja” (art. 477¹¹ § 2 k.p.c.), to adresat decyzji organu rentowego, osoba, względem której organ wydał decyzję, bez jej wniosku (z urzędu). W związku z tym w postępowaniu w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych adresat decyzji ma legitymację procesową formalną do jej zaskarżenia i bycia stroną postępowania, której nie musi odpowiadać jego prawo lub obowiązek wynikający z przepisów prawa materialnego. Innymi słowy, jeśli adresat decyzji nie jest w świetle przepisów prawa materialnego zobowiązany do wykonania obowiązku nałożonego nań decyzją administracyjną w aspekcie podmiotowym (nie jest stroną stosunku zobowiązaniowego), to stan taki nie pozbawia go statusu strony postępowania, a jedynie może prowadzić od uwzględnienia odwołania - art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. - i stwierdzenia, że jego zobowiązanie nie istnieje (zob. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2011 r., I UZP 3/10, OSNP 2011 nr 17-18, poz. 233, gdzie stwierdza się, że chociaż bezpośrednim przedmiotem postępowania w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych jest decyzja organu rentowego, to nie sposób rozpoznać tego przedmiotu bez bezpośredniego wglądu w stosunek prawny ubezpieczenia społecznego, w jego treść oraz że z tego punktu widzenia zasada wyjaśnienia istoty sprawy przez sąd ubezpieczeń społecznych dotyczącej prawa, zobowiązania albo roszczenia strony znajduje właściwe zwieńczenie w kompetencji tego sądu do oddalenia odwołania, jeżeli nie ma podstaw do jego uwzględnienia - art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. albo zmiany zaskarżonej decyzji w całości lub w części i orzeczenia co do istoty sprawy - art. 477¹⁴ § 2 k.p.c.).

Tego rodzaju reformatoryjne rozstrzygnięcie co do istoty sprawy nie będzie wiążące - w rozumieniu art. 365 § 1 k.p.c. - w zakresie charakteru prawnego spornych umów. Moc wiążąca orzeczenia na podstawie tego przepisu rozumiana jako skutek pozytywny (materialny) rzeczy osądzonej (prejudykat), ściśle związany z powagą rzeczy osądzonej (art. 366 § 1 k.p.c.), może być rozważana w nowej sprawie wyłącznie pomiędzy tymi samymi stronami (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 listopada 2013 r., II PK 38/13, LEX nr 1408888 i przywołane w nim orzecznictwo). Zmiana decyzji organu rentowego uzasadniona w motywach rozstrzygnięcia tym, że dany podmiot nie jest stroną stosunku ubezpieczenia społecznego, nie stanowi prejudykatu w zakresie istnienia (w ogóle) tytułu ubezpieczenia wobec zainteresowanej i płynących z niego zobowiązań składkowych wobec innego podmiotu (płatnika składek).

Skoro zatem nie zaistniała żadna z przesłanek wskazanych w art. 386 § 2 i 4 k.p.c., zażalenie okazało się uzasadnione.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania zażaleniowego rozstrzygnięto po myśli art. 108 § 2 k.p.c. w związku art. 398²¹ k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c.